

CİSST/TCPS Raporu 5
Tematik Rapor 2

Verilerle Türkiye Hapishanelerinde Öğrencilerin Durumu ve

Öğrenci Mahpuslar

Mayıs 2018

TCPS
kitaplığı

"Bu rapor, Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği / Türkiye Hapishane alışmaları Merkezi'nin Avrupa Birliđi Türkiye Delegasyonu kapsamında desteklenen 'Ceza İnfaz Sistemindeki İnsanlar İçin Savunuculuk' projesi kapsamında hazırlanmıştır.

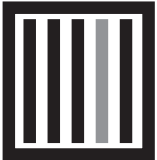
Raporun içeriđi AB'nin resmi görüřlerini yansıtmaz."

CİSST/TCPS Raporları 5
Tematik Raporlar 2

Verilerle Türkiye Hapishanelerinde Öğrencilerin Durumu ve
Öğrenci Mahpuslar
Mustafa Eren - Nurşen Gezer

Kapak ve Sayfa Tasarım: Tayfun Koç

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği
Adres: Katip Mustafa Çelebi Mahallesi, Billurcu Sokak,
No:5 Daire:2 Beyoğlu / İstanbul
Telefon: 0212 293 69 82
e-posta: info@tcps.org.tr

CİSST
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ

TCPS
TÜRKİYE HAPİSHANE ÇALIŞMALARI MERKEZİ

**Verilerle Türkiye Hapishanelerinde
Öğrenim Durumu ve**

ÖĞRENCİ MAHPUSLAR

Mayıs 2018

Öğrenimini Sürdürebilecek Kişi Sayısı En Az 175.277'dir

Türkiye'de hapisanelerinde öğrenimini sürdürebilecek¹ en az 175.277 kişi var. Kişilerin hapsedildiklerinde hangi öğrenim durumunda olduklarına bakarak bu veriye ulaşabilmek mümkündür.

1 Kasım 2017 tarihli bu verilere göre durum şudur:²

Öğrenim Durumu Dağılımı (1 Kasım 2017)	
Okuma Yazma Bilmeyen	6.513
Okur Yazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	5.090
İlkokul Mezunu	64.378
İlköğretim Mezunu	38.451
Ortaokul Veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	25.787
Lise Veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	31.239
Yüksekokul Veya Fakülte Mezunu	38.119
Yüksek Lisans	3.819
Doktora	883
Beyan Etmeyen	16.456
Genel Toplam	230.735

Bu istatistiğe göre tutuklu ve hükümlülerden hiç okula gitmeyenlerin ve liseye kadar okuyanların sayısı toplamda 140.219'dur. Bu veri gösteriyor ki hapisanelerde tutulan en az 140.219 kişi hiç okumamış veya liseye kadar okumuştur ve öğrenimlerine başlayabilir veya öğrenimlerini sürdürebilirler. Bu sayı, lise mezunu olup da meslek yüksek okulu veya lisansa devam edebilecek olan 31.239 mahpusu da dahil edersek 171.458, yüksek lisans mezunu olup doktora devam edebilecek kişileri dahil ettiğimizde ise 175.277 olmaktadır.

1 "Öğrenimini sürdürebilecek kişi" ibaresi ile okuma yazma bilmeyen ve Birinci Kademe Okuma Yazma Kursu'ndan itibaren Doktora öğretimine kadar bir aşamada öğrenim görmüş kişiler kastedilmiştir.

2 Adalet Bakanlığı'nın güncel verileri açıklamaması değerlendirmeyi zorlaştıran etkenlerin başında gelmektedir. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü'nün (CTE) sitesinde "öğrenim gruplarına göre dağılım" verileri 1 Nisan 2016 tarihine aittir. CTE'nin 2016 yılı faaliyet raporunda ise 1 Aralık 2016 tarihli verileri bulabilmek mümkün. Güncel verilere ulaşabilmek için "veri madenciliği" yapmak gerekmektedir. En güncel veriler, Adalet Bakanlığı'nın CHP Milletvekili Gamze Akkuş İlgezdi'nin "Ceza İnfaz Kurumlarındaki Çocuk Mahkumlar"a ilişkin soru önergesine verdiği yanıtta yer almaktadır. Bu tablodaki veriler, bu cevaptan derlenmiştir.

Öğrenimine Devam Edebilecek Mahpusların Sadece Yüzde 21'i Okuyor

Öğrenimini bir üst öğretim kurumunda sürdürebilecek kişi sayısı 170 binin üzerinde olmasına rağmen, öğrenimine bir öğretim kurumunda devam eden kişi sayısı yaklaşık 37 binde kalmaktadır. 31 Aralık 2017 tarihli verilere göre öğrenimine devam edebilen mahpusların durumlarını gösterir tablo ise aşağıdaki gibidir:³

Öğretim Türü	Devam Ettiği Öğretim Kurumu	Sayı	Toplam
Yaygın Öğretim	Açık Öğretim Ortaokulu	7.428	34.380
	Açık Öğretim Lisesi	23.490	
	Açık Öğretim Fakültesi	3.462	
Örgün Öğretim	Meslek Yüksek Okulu	1.383	2.570
	Lisans	6.640	
	Yüksek Lisans/Doktora	547	
Toplam			36.950

Bu durumda öğrenimini sürdürebilecek 175.277 mahpusun sadece yüzde 21'i öğrenimine devam etmektedir.

12-17 Yaş Arası Çocuk Mahpusların Yüzde 38'i Öğrenim Görüyor

Adalet Bakanlığı'nın 10 Nisan 2018'de basına yansıyan açıklamasında şu ibare yer almaktadır:

“Cezaevlerinde, eğitim çağı olan 15-25 yaş arası öğretim kurumlarına devam eden öğrenci sayısı azınlıkta kalırken, hemen her yaş diliminden eğitim alanların sayısı ezici bir çoğunluğa sahip.”

Bu ibare, Anayasal bir hak olmasından ötürü ve doğallığında öğrenimine devam etmesi beklenen çocuk ve genç mahpusların öğrenimine devam edemediklerinin kabulü anlamına gelmektedir.

Adalet Bakanlığı'nın açıkladığı istatistiklerde 15-25 yaş arası gibi bir istatistik yer almadığı için bu konuda bir değerlendirme yapabilmeye olanağı bulunmamaktadır. Ancak 12-17 yaş arası çocuk mahpusların öğrenimlerine devam durumlarına dair veriler bilinmektedir.

Aşağıdaki tabloda da görülebileceği gibi, 31 Ağustos 2017 tarihli verilere göre öğrenim sürdüren 12-17 yaş aralığındaki çocuk mahpusların sayısı okuma yazma kursuna katılan 173 çocuk da dahil edildiğinde 1075'tir.⁴

3 Bu tablo, Adalet Bakanlığı'nın 10 Nisan 2018 tarihinde basına yansıyan açıklamasında yer alan verilerden derlenmiştir. <http://www.karar.com/guncel-haberler/cezaevlerinde-egitim-seviyesi-yukseliyor-814776#>

4 Bu tablo CHP Milletvekili Onursal Adıgüzel'in bilgi edinme başvurusuna Adalet Bakanlığı tarafından verilen 26 Ekim 2017 tarihli cevaptaki veriler kullanılarak oluşturulmuştur. Tablodaki veriler 31 Ağustos 2017 tarihine aittir.

12-17 yaş arası öğrenimine devam eden mahpuslar (31 Ağustos 2017)			
Öğrenim Türü	Devam Ettiği Öğrenim Kurumu	Sayı	Toplam
Okuma yazma kursu	1. Kademe Okuma Yazma Kursu	111	173
	2. Kademe Okuma Yazma Kursu	62	
Yaygın Öğretim	Açık Öğretim Ortaokulu	187	683
	Açık Öğretim Lisesi	495	
	Açık Öğretim Fakültesi	1 ⁵	
Örgün Öğretim		219	219
Toplam			1.075

Öğrenimini sürdürebilen çocuk mahpusların tüm çocuk mahpuslara oranı ise önemli bir başka veridir. CTE'nin verilerine göre 2 Ekim 2017 tarihinde çocuk mahpus sayısı 2.828'dir. Bu sayı dikkate alındığında öğrenimine devam eden çocukların tüm çocuk mahpuslara oranı okuma yazma kurslarına katılanlar da dahil edildiğinde yüzde 38 olmaktadır.

Öğrenim Türü	Devam Eden Öğrenci Sayısı	Tüm Çocuk Mahpuslara Oranı
Okuma yazma kursu	173	% 6,1
Yaygın Öğretim	683	% 24,1
Örgün Öğretim	219	% 7,7
Toplam	1.075	% 38

Adalet Bakanlığı'nın, CHP Milletvekili Onursal Adıgüzel'in bilgi edinme başvurusuna verdiği cevapta öğrenimlerini sürdüren ve okuma yazma kurslarına katılan öğrencilerin yanı sıra "859 öğrencinin eğitimleri ile ilgili gerekli işlemler yapılmış kayıt dönemi beklenmektedir. Ayrıca 780 öğrenci de meslek eğitim/meslek kurslarına devam etmektedir." bilgisini vermektedir.

Bu bilgidен de şu çıkarımı yapmak mümkündür: Tutuklanan çocuklar öğrenimlerine devam etmek isteseler bile işlemler zaman almakta, öğrenciler yıl kaybına uğramaktadır. 859 öğrenci bu durumdadır.⁶

5 Çocuk mahpusların öğrenim durumları aktarılırken 1 mahpus için "Üniversite öğrenimine devam eden" ibaresi kullanılmıştır. Bu sayı "Örgün öğretim" in dışında belirtildiği için AÖF'nin karşısına yazılmıştır.

6 Her ne kadar Adalet Bakanlığı, öğrenime dair bilgi verirken "meslek eğitim/meslek kursları" na devam eden çocukların sayılarını verse de bu kursları "öğrenim" başlığı altında ele almak mümkün değildir. Ayrıca hem örgün öğretim içerisinde olup hem de kurslara katılan çocuklar da olabileceğinden bu veriler dikkate alınmamıştır.

Son 6 Yılda Yüzde 22'den Yüzde 19'a Düşen Öğrenci Mahpus Oranı

Son altı yıl içinde öğrenimlerini sürdürebilen mahpusların sayılarına ve bu sayıların genel mahpus sayısına göre oranlarına baktığımızda bir düşüş ile karşılaşırız.⁷

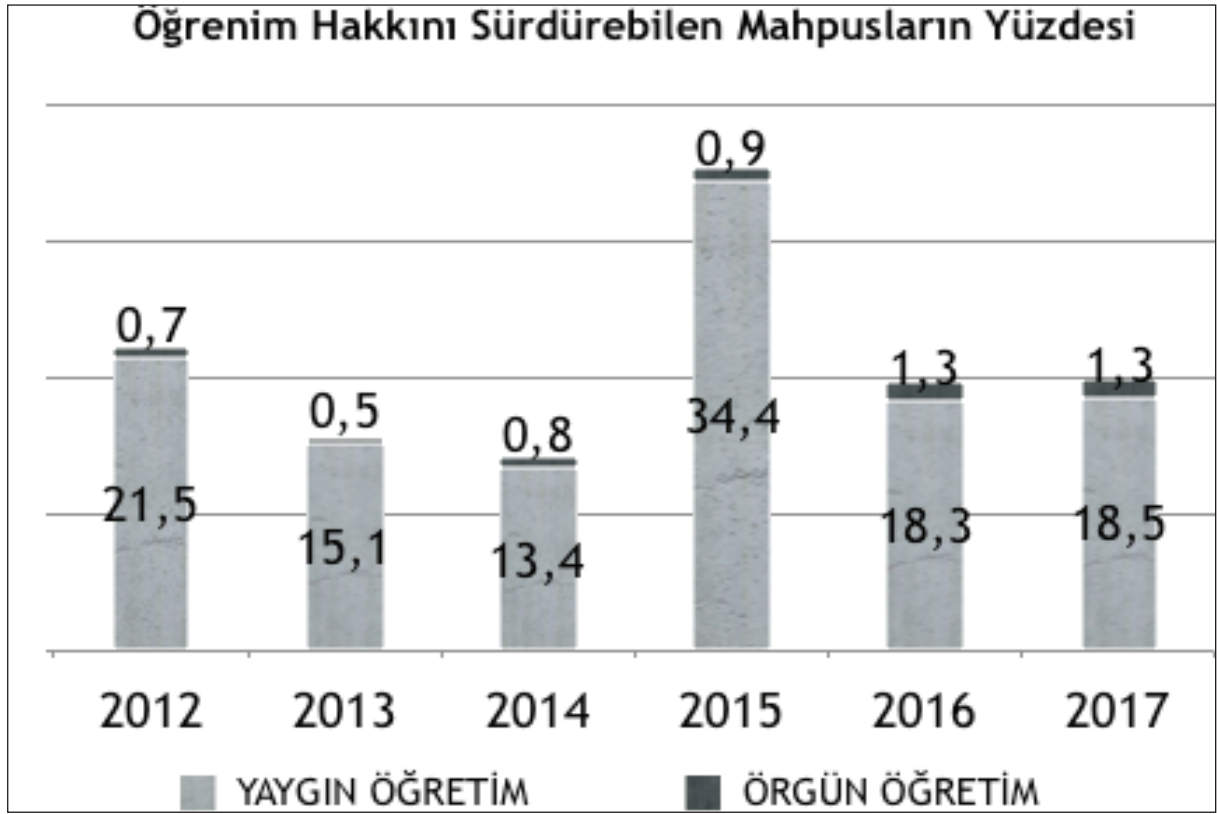
Öğretim Türü	Devam Ettiği Öğretim Kurumu	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Mahpus Sayısı		136.020	145.478	158.837	178.089	181.416	184.878
Yaygın Öğretim	Açık Öğretim Ortaokulu	9.119	6.411	5.271	16.387	6.643	7.428
	Açık Öğretim Lisesi	16.781	13.349	13.584	40.937	20.058	23.490
	Açık Öğretim Fakültesi	3.256	2.327	2.550	3977	6.567	3.462
Y.Ö. Toplam		29.246 % 21,5	22.087 % 15,1	21.405 % 13,4	61.301 % 34,4	33.268 % 18,3	34.380 % 18,5
Örgün Öğretim	Meslek Yüksek Okulu	1.055	481	900	1.231	1.096	1.383
	Lisans		168	233	393	769	640
	Uzaktan Eğitim		87	227		(386) ⁸	
	Yüksek Lisans/Doktora		40	45	79	371	547
	Doktora			4	8	143	
Ö.Ö Toplam		1.055 % 0,7	776 % 0,5	1.409 % 0,8	1.711 % 0,9	2.379 % 1,3	2.570 % 1,3
Y.Ö. + Ö.Ö		30.301 % 22,2	22.863 % 15,7	22.814 % 14,3	63.012 % 35,3	35.647 % 19,6	36.950⁹ % 19,9

Bu tablodaki verilerin doğru olduğunu kabul edersek, 2015 yılı hariç olmak üzere bir düşüş söz konusudur. 2012 yılında öğretim hakkını kullanabilen mahpusların oranı yüzde 22,2 iken 2017 yılında bu rakam yüzde 19,9'a gerilemiştir.

7 Değerlendirme, Adalet Bakanlığı tarafından sadece 2012-2017 yılı verileri açıklanmış olduğu için bu yıllar dikkate alınarak yapılmıştır. Tablodaki veriler CTE'nin sitesinde yer alan Faaliyet Raporları'ndan derlenmiştir.

8 Uzaktan Eğitim görenlerin sayıları lisans eğitimi görenlerin içerisinde ayrıca dahil edildiğinden toplam içerisine alınmamıştır.

9 Adalet Bakanlığı her ne kadar açıklamasında 2017 yılı içinde öğrenimine devam eden öğrencilerin toplam sayısını 37.266 olarak açıklasa da verdiği rakamların toplamı 36.950'dir.

Bu grafiğin tek istisnası 2015 yılıdır. 2015 yılında öğrenim hakkını kullanabilen mahpusların oranı yüzde 35,3'e yükselmiştir. CTE'nin 2015 faaliyet raporunun ilgili kısmında bu artışı açıklayabilecek bir bilgi bulunmamaktadır.

Kayıtlı Ancak Devam Etmeyen/Edemeyen Öğrenciler ve Bunun Olası Nedenleri

Yukarıdaki tabloda yer veremediğimiz bir ayrıntı 2015 yılı sonrasındaki düşüşün olası nedenlerine dair fikir vermektedir. 2016 yılı içerisinde öğrenimine devam eden öğrenci sayısı 35.647 iken kayıtlı öğrenci sayısı ise 69.301 olarak açıklanmıştır.¹⁰ 2016 yılına dair bu bilgi, kayıtlı olmasına rağmen öğrenimine devam etmeyen/edemeyen 33.654 kişi olduğunu göstermektedir. Buradan şu çıkarımı yapabilmek mümkündür; Adalet Bakanlığı, 2015 yılı içerisinde mahpusların öğrenimlerine devam edebilmesi için etkin bir çalışma yürüterek ciddi bir artış sağlamış ancak 2016 yılı içerisinde kayıtlı öğrencilerin neredeyse yarısının öğrenimine devam etmesi mümkün olmamıştır.

Kayıtlı öğrencilerin, öğrenimlerine devam etmemesinin/edememesinin nedenleri de açık değildir. 2016 yılı içerisinde yaşananlara ve o süreçte gerçekleştirilen yasal düzenlemelere bakarak birtakım çıkarımlarda bulunulabilir:

¹⁰ 2016 yılının farklı rakamlarına dair tartışmalar için bakınız: Hapishanelerdeki Öğrenci Sayısı Kaç, <http://www.tcps.org.tr/?q=node/507>

1. 22 Kasım 2016 tarihinde yürürlüğe giren 677 sayılı KHK'nın 4. maddesi, mahpuslar arasında ayırma gitmekte ve "terör örgütü üyeliği veya bu örgütlerin faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar sebebiyle tutuklu veya hükümlü" olanların öğrenim haklarını ellerinden almaktadır: "Terör örgütü üyeliği veya bu örgütlerin faaliyeti çerçevesinde işlenen suçlar sebebiyle tutuklu veya hükümlü olarak ceza infaz kurumlarında bulunanlar, olağanüstü halin devamı ve kurumda barındırıldıkları süre zarfında, ülke genelinde uygulanan merkezi sınavlar ile örgün veya yaygın her türlü eğitim ve öğretim kurumları ile kamu kurum ve kuruluşları tarafından ceza infaz kurumu içinde veya dışında yapılan ya da yaptırılan sınavlara giremezler."

Adalet Bakanlığı'nın 24 Ekim 2017 tarihinde basına yansıyan açıklamasına göre "terör nedeniyle tutuklu ve hükümlü" olanların sayısı 63.242'dir. Öğrenimine devam edemeyen 33.654 kişinin önemli bir bölümünün 677 sayılı KHK nedeniyle öğrenim hakları ellerinden alınan siyasi mahpuslar olduğu düşünülebilir.

2. 2016 yılında gerçekleşen darbe girişiminin ardından kitlesel tutuklamalar gündeme gelmiş, hapishane kapasiteleri yeterli olmadığı ve yeni tutuklanan kişilere yer açmak gerektiği için binlerce mahpusun yeri değiştirilmek zorunda kalmıştır. 2016 yılında gerçekleşen sevklerin toplam sayısı 140.059 olmuştur.¹¹ Bu sevklerin de mahpusların öğrenimlerini sürdürebilmesinin önünde engel olduğu düşünülebilir.

En Az 8.525 Kişi Öğrenciyken Tutuklandı

Öğrenci mahpuslar söz konusu olduğunda öğrenciyken tutuklanan kişi sayısı ayrı bir tartışma konusu oluşturmaktadır. Adalet Bakanlığı'nın son açıklamasında yer verdiği şu sözler de bu tartışmanın bir yansımasıdır:

"Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evler Genel Müdürlüğü'nün eğitim programlarına verdiği önemin bir sonucu olarak cezaevlerindeki eğitim seviyesi yükseliyor. Bazı çevrelerin dile getirdiğinin aksine öğrenciyken bir suçtan dolayı cezaevlerine konulan öğrenci sayısı artmıyor, cezaevinde eğitim imkânı bulan tutuklu ve hükümlü sayısı artıyor."¹²

Adalet Bakanlığı, açıklamasında yukarıdaki tespiti dile getirirken sayı vermiyor. Dolayısıyla öğrenciyken tutuklanan kişi sayısını tam olarak bilme imkanı bulunmamaktadır. Ancak Bakanlığın CHP İstanbul Milletvekili Gamze Akkuş İlgezdi'nin soru önergesine verdiği cevapta mahpusların mesleklerine göre dağılımını içeren bir tablo da yer almaktadır ve bu tabloda mesleğini öğrenci olarak ifade eden kişi sayısı 8.525'tir. Bu veriden yola çıkarak 1 Kasım 2017 tarihinde, öğrenciyken tutuklu kişi sayısının en az 8.525 olduğunu söyleyebilmek mümkündür.

11 CTE 2016 Yılı Birim Faaliyet Raporu, sayfa 103-104, http://www.cte.adalet.gov.tr/menudekiler/raporlar/2016_faaliyet_raporu.pdf

12 Karar, 10 Nisan 2018, <http://www.karar.com/guncel-haberler/cezaevlerinde-egitim-seviyesi-yukseliyor-814776#>

Mahpusların Mesleklerine Göre Dağılımı	
MESLEKLER	SAYI
Serbest Meslek	24.175
İşsiz	11.139
Çiftçi	9.198
Esnaf	9.056
Öğrenci	8.525
İşçi (Özel)	7.755
Şoför	7.262
İnşaat Çalışanı	6.336
Polis	5.948
Ev Kadını	4.319
Diğer Meslekler	136.482
GENEL TOPLAM	230.735

Sonuç olarak;

Öğrenim Anayasal bir haktır. Anayasa'nın 45. Maddesi "Kimse eğitim ve öğrenim hakkından mahrum bırakılamaz" demektir. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde de öğrenim hakkına ayrıca vurgu yapılmaktadır:

Madde 26/1 "Her şahsın öğrenim hakkı vardır. Öğrenim hiç olmazsa ilk ve temel safhalarında parasızdır. İlköğretim mecburidir. Teknik ve mesleki öğretimden herkes istifade edebilmelidir. Yüksek öğretim, liyakatlerine göre herkese tam eşitlikle açık olmalıdır."

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin bir numaralı Ek Protokol'ünün ikinci maddesinde de öğrenim hakkı ele alınmaktadır:

Madde 2 – Eğitim Hakkı

Hiç kimse eğitim hakkından yoksun bırakılamaz. Devlet, eğitim ve öğretim alanında yükleneceği görevlerin yerine getirilmesinde, ana ve babanın bu eğitim ve öğretimin kendi dini ve felsefi inançlarına göre yapılmasını sağlama haklarına saygı gösterir.

Söz konusu olan mahpuslar olduğunda uluslararası metinlerin en önemlilerinden biri olan Birleşmiş Milletler Mahpusların Islahı İçin Asgari Standart Kurallar'ın 104. Maddesinde şu vurgu yer almaktadır:

1. Bütün mahpuslara kendilerine yarar sağlayacak öğretim ile, dinsel eğitimin verilmesi mümkün olan ülkelerde dinsel eğitim de verilir. Okur-yazar olmayan mahpuslar ile genç mahpusların eğitimi zorunludur, ve idare tarafından bu kişilerin eğitimine özel bir dikkat gösterilir.
2. Mahpusların eğitimi, salıverildikleri zaman güçlüklerle karşılaşmadan eğitimlerini sürdürebilmeleri için, mümkün olduğu takdirde, ülkenin eğitim sistemi ile bütünleştirilir.

Yerel ve uluslararası mevzuat dikkate alındığında;

- öğrenimine devam edebilecek mahpusların sadece yüzde 21'inin devam edebiliyor oluşu,
- 12-17 yaş arası çocuk mahpusların yalnız yüzde 38'nin öğrenimine devam etmesi,
- herhangi bir öğrenim kurumuna kaydı bulunan mahpusların yarısına yakınının öğrenimine devam etmemesi/edememesi,
- 8 binin üzerinde kişinin öğrenciyken tutuklanması ve öğrencilerin tutuklanması yerine öğrenimlerine devam etmelerini sağlayacak alternatif yöntemlerin tartışılmıyorması
- KHK ile siyasi mahpusların öğrenim haklarının toptan yasaklanması

mahpusların öğrenim hakları konusunda önemli tartışma alanlarını oluşturmaktadır. Resmi rakamlar dikkate alınarak oluşturulan bu raporda ortaya konulan tablo bu tartışmayı yapmanın ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermektedir.

CISST
CEZA İNFAZ SİSTEMİNDE SİVİL TOPLUM DERNEĞİ

TCPS
TÜRKİYE HAPİSHANE ÇALIŞMALARI MERKEZİ

